

9. Кримінальний процес та криміналістика

БЕЗКАРНІСТЬ НЕКВАЛІФІКОВАНИХ ДІЙ СУДОВО-МЕДИЧНОГО ЕКСПЕРТА (ЛІКАРЯ) ПРИ ОГЛЯДІ ТРУПУ НА МІСЦІ ПОДІЇ, ВІДПОВІДНО ДО ДІЮЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Біляков А.М.

доктор медичних наук, доцент, професор кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

Загально відомо, що швидке розкриття злочину залежить від якості первинного огляду місця події. Саме ретельне дослідження дозволяє виявити та вилучити для подальших експертиз речові докази, що будуть слугувати доказовою базою в розкритті злочину. Однак, якщо вилучені речові докази можливо зберігати тривалий час та досліджувати в умовах лабораторії, то при огляді трупу на місці події вчасно не зафіксовані відомості будуть незворотно втрачені, адже більшість з них підлягає швидкій трансформації та руйнуванню з плином часу.

Згідно законодавства України, в разі виявлення трупу його огляд проводять за участі фахівця медичного профілю. Так, відповідно до ст. 238. КПК України, огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта. Після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті [1].

В даному процесі важливе значення має процесуальний статус особи, яка приймала участь в огляді трупу. Так, згідно ст. 237 КПК з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості. При огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти

графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження.

Тож, згідно ст. 71 КПК спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду. Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги [1].

На відміну від спеціаліста, експерт згідно ст. 69 КПК є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України "Про судову експертизу" на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [1].

У експерта та спеціаліста абсолютно різна міра кримінальної відповідальності за вчинені ними дії. Так, експерт згідно ст. 70 КПК несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом. А спеціаліст згідно ст. 72 КПК несе майнову відповідальність у разі неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття у розмірі витрат, пов'язаних з оголошенням перерви в судовому засіданні [1]. Тобто особа медичного профілю, яка приймає участь у огляді трупу на місці події, в тому

числі і судово-медичний експерт, не несе кримінальну відповідальність за виконані чи не виконані ним дії.

Слід зауважити, що згідно ст. 242 КПК слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо встановлення причини смерті та інших п'яти підстав. При судово-медичній експертизі трупа можуть вирішуватися наступні питання: 1) який характер та локалізація ушкоджень, що були заподіяні потерпілому; 2) які ушкодження заподіяно зажиттєво, які по смерті; 3) яка давність заподіяння ушкоджень; 4) ознаки якого ступеня тяжкості мають заподіяні за життєві тілесні ушкодження; 5) у результаті якого виду травматичної дії (предмета) могли утворитися виявлені ушкодження; 6) які властивості мав травмуючий чинник (предмет); 7) чи могли виявлені ушкодження утворитися у результаті дії одного чинника (предмета); 8) якими були місце та напрямок дії травмуючої сили на тіло потерпілого; 9) якою є кількість травмуючих дій та послідовність заподіяння ушкоджень; 10) чи можливе заподіяння ушкоджень власною рукою потерпілого; 11) чи співпадають характер та локалізація ушкоджень на тілі потерпілого з характером та локалізацією ушкоджень на його одязі; 12) який час настання смерті; 13) чи залишились у потерпілого здатність до активних дій після заподіяння ушкоджень (бігати, ходити, повзати); 14) чи є ознаки активного або пасивного переміщення потерпілого після заподіяння ушкоджень; 15) чи є на трупі ознаки зміни його розташування та пози після настання смерті [2].

Для слідчого важливим є не лише причина смерті, а й давність її настання, виявлення ознак переміщення тіла, визначення можливої зміни положення трупа. Саме дані відомості можливо отримати при огляді трупу на місці події. Відомості щодо давності настання смерті обумовлюють напрямок розшукових дій слідчого, вияв підозрюваної особи та пред'явлення їй звинувачень. Точність визначення давності настання смерті залежить саме від інформації, яку ми отримуємо при первинному огляді трупу. При експертизі трупу в бюро СМЕ, яка проводиться, як правило наступного дня, визначення давності настання смерті можливе лише в широкому часовому інтервалі, адже динаміка розвитку трупних

плям, трупного залякання та охолодження трупу дозволяє визначати давність її настання з точністю до 2-4 годин в найближчі 12 годин після смерті і в подальшому з точністю до 6-12 годин [3].

Некваліфікована робота судово-медичного експерта при первинному огляді трупу призводить до втрати важливої інформації перш за все щодо давності настання смерті. Невтішна статистика великої кількості повторних експертиз є тому підтвердженням. Цьому значною мірою сприяє правовий статус судово-медичного експерта в якості спеціаліста, який не передбачає кримінальну відповідальність.

Вирішення даної проблеми можливе лише за умови внесення змін до КПК України щодо правового статусу судово-медичного експерта (лікаря) при огляді трупу на місці події.

Література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України: станом на 11 січня 2019 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. ст. 88
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністра юстиції від 08.01.1998 р. №53/5 зі змінами та доповненнями станом на 10.09.2015 р. Офіційний вісник України. 1998.№ 46. С. 172.
3. В.О. Ольховський, Л.Л. Голубович, В.В. Хижняк та ін. Визначення тривалості посмертного періоду в судово-медичній експертній практиці: сучасний стан і перспективи. Теоретична і експериментальна медицина 2016. № 4 (73). с. 27-33